

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ ДОШКІЛЬНИКА

НАША ПЛАНЕТА • ЯВИЩА ПРИРОДИ • ЛЮДИНА • ТВАРИНИ • ДИНОЗАВРИ • КОСМОС

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ ДОШКІЛЬНИКА

Про що ця книга?

3

Наша планета

Космос

33

65

Явища природи

Людина

97

129

Тварини

Ліс

161

193

Океани та моря

Динозаври

225

НАША ПЛАНЕТА

Дім, де ти живеш

Усі люди живуть в одному великому будинку — називається він планета **Земля**. На Землі є високі гори й широкі долини, густі ліси й безкраї пустелі, величезні моря й швидкі річки...

Це — **глобус**. Він зовсім як наша Земля, тільки дуже-дуже маленька. Разом із дорослими спробуй знайти на глобусі місце, де ти живеш.

У давнину люди вважали, що небо — це перевернута чаша, а наша Земля ніяка не куля, а величезний коржик, у якого, як і в будь-якого коржа, є край. Але ж не може коржик висіти в повітрі! Тож він лежить на трьох величезних китах. Коли кити прокидаються, на Землі відбуваються землетруси.

Людам знадобилося дуже багато років, щоб розібратися, як насправді влаштований Усесвіт.

Коліщатка — «чух-чух-чух» —
Теплий вітер щойно вщух.
За віконцем луки, ліс —
Все пливе під звук коліс.
Навкруги степи, поля —
Величезна в нас Земля!

Земля взимку

Зимові місяці — це **грудень, січень і лютий**. На вулиці холодно. З дахів будинків звисають бурульки. Коли випадає сніг, можна виліпити сніговика й покататися на санчатах з гірки.

Природа взимку відпочиває.

Рослини ховаються під снігом, як під ковдрою.

Зайчик змінює свою сіру шубку на білу. Так йому легше ховатися в засніженому лісі.

Ріки вкриваються льодом. Але біля дна вода не замерзає, тому там зимують риби.

Ведмідь зимує в барлогу під снігом. Поки тато-ведмідь міцно спить, у ведмедиці народжуються дитинчата. До настання весни вона їх годує й зігріває своїм теплом.

Білочка вибирається з дупла, аби поласувати припасеними з осені грибами.

Зима

Сніг, зима вже у дорозі,
А ведмедиця в барлозі
Ніжно пісеньку співає,
Ведмежаток колисає.

Земля навесні

Весняних місяців теж три: **бéрезень, кві́тень, гра́вень**. Із настанням весни сонце пригріває землю, тому все навколо змінюється. Сніг тане, дзюрчать струмки.

Ведмедиця з ведмежатами вибирається з барлога.

З-під снігу пробиваються квіти-**первоцвіти**.

На річці починається льодохід. Лід розколюється на маленькі й великі крижинки та пливе по річці.

Птахи починають мостити гнізда.

З'являються дитинчата в зайчихи й білки.

Весна

Березень. Біжать струмки,
На деревах вже бруньки,
І синичка при вікні
Про весну співа мені.

Земля влітку

За весною настає спекотне літо. Літні місяці називаються **чёрвень, ліпень, сёрпень**. Усі дерева одягаються в зелене вбрання. Літо — чудова пора для відпочинку. Можна купатися в річці або морі, грітися на сонечку.

Ліс наповнений життям у літні місяці.

На галявинках, під деревами ростуть гриби та ягоди.

У ставку весело кумкають жаби, над водою кружляють бабки.

Голосно стукає дзьобом дятел.

Тварини й птахи радіють теплу й світлу. Улітку їм легко знайти собі їжу.

На лузі зацвітає безліч яскравих квітів. Над ними пурхають метелики, дзижчать бджоли й джмелі.

Серпень

Серпень — соковите свято: Яблук, слив і груш багато, Динь, солодких кавунів! От би скибочку й мені!

Земля восени

Після теплого літа настає осінь. Осінні місяці — **в́ересень, ж́овтень, листопа́д**. Восени рослини й тварини готуються до настання зими. Це час збирання врожаю.

Ведмеді готують собі барліг для зимової сплячки, вистилають його сухою травою.

Птахи збираються у зграї і летять у теплі краї.

Восени погода часто похмура, небо затягнуте хмарами, дощить.

Під килимом з опалого листя пробиваються гриби. Їх багато в осінньому лісі: білі, красногловці, підберезники, опеньки, ріжики.

Комахи заповзають у нірки в землі, ховаються у щілинах дерев і сплять там до весни.

Їжак носить у нірку сухе листячко й мох.

Білка утеплює дупло, запасає на зиму гриби й горіхи.

Восени на дубах дозрівають жолуді. Ними дуже люблять ласувати дикі кабани.

Осінь

Квіти в полі відцвітають, З дому птахи відлітають. Кличе вересень у гості Золоту красуню осінь.

Якими бувають ліси?

Тобі подобається бувати в лісі? А ти знаєш, що не всі ліси однакові?

В одних лісах ростуть листяні дерева: дуби, берези, осики, клени. Тому такі ліси називають **лістяними**.

◁ Ліси, де ростуть ялини й сосни, у яких замість листя голки, називають **хвóйними**.

Якщо між собою змішаються хвойні й листяні дерева, то ліс стане **мішаним**.

Ліси по-різному виглядають у різні пори року.

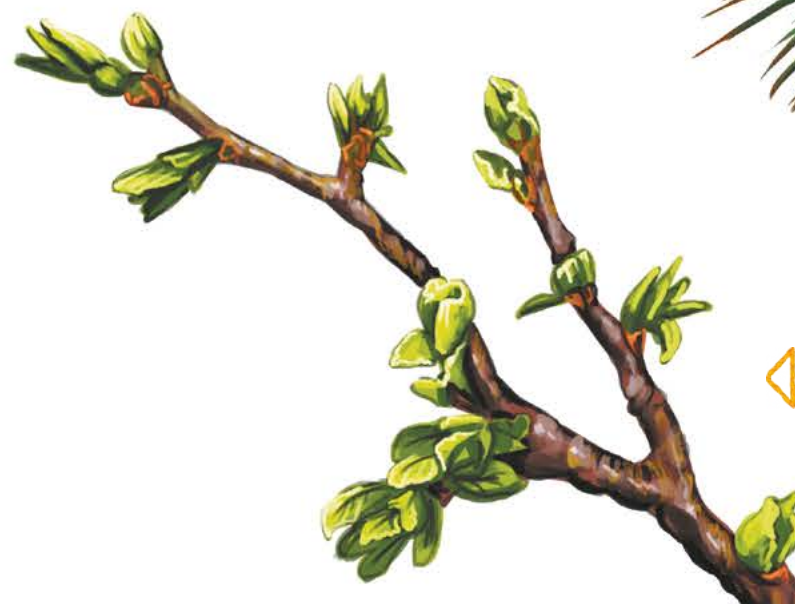

◁ Особливо гарний листяний ліс восени, коли дерева розфарбовані в червоні, жовтогарячі, жовті кольори. Пізно восени листя опадає на землю, а дерева «засинають» до весни.

◁ Узимку дерева стоять без листя. Тільки ялинки й сосни залишаються зеленими. Їхні листочки-голки вкриті шаром воску, що надійно захищає від морозу.

◁ Навесні дерева прокидаються. Бруньки на них стають більшими — набухають. А потім із бруньок з'являться зелені листочки.

Чи порожня пустеля?

А тепер нумо помандруємо нашою планетою й дізнаємося, які цікаві місця є на ній. Спочатку вирушимо до пустелі.

Пустелі — найбільш сухі місця на Землі. Дощі тут бувають вкрай рідко. Сонце світить увесь день, нагріваючи й висушуючи землю. Куди не глянеш — навколо суцільний пісок.

Тварин і рослин тут небагато. У пустелях живуть ящірки, змії, тушканчики, ховрашки. Усі вони звикли подовгу обходитися без води, хоча це зовсім непросто.

У пустелях ростуть кактуси. Довге коріння допомагає їм діставати воду з великої глибини, а колючки захищають від ворогів та всмоктують росу.

У пустелі часто дме сильний вітер. Він намітає піщані пагорби — **бáрхани**. Трапляється, що починається справжня **піщана б́уря**. Вітер підхоплює пісок, піднімає його високо в небо, тому навіть сонечка не видно в такій заметілі з піску.

Найбільш зручний транспорт у пустелі — це верблюд. Жителі пустель їздять на ньому верхи й возять вантажі.

Де живе цар звірів?

Цар звірів — лев — живе в африканській савані. **Савана** — це великий простір, укритий високою травою, поміж якої розкидані кущі й окремі дерева.

Пів року тут спекотно. Савана скидається на пустелю — настає **посу́ха**. А потім пів року зливи. Цей час називають **сезо́ном дощів**.

Крім левів, у савані водяться слони й носороги, жирафи й бегемоти, леопарди та гепарди, антилопи й зебри, страуси й крокодили.

Жи́раф теж добре почувається в савані. Він такий високий, що може обривати листочки дерев, до яких не дістають інші тварини.

Смужки допомагають зе́бри ховатися від хижаків серед трави.

Зебра

Вийшла зебра на доріжку — В смужках спинка, в смужках ніжки.

Може, мріє в цю хвилину Про сорочку у клітину?

Там, де завжди літо

Є такі дивовижні місця на нашій планеті, де погода завжди однакова: і взимку, і навесні, і влітку, і восени. Це **тропічні дощові ліси**. Тут завжди тепло й часто дощить.

Дерева в таких лісах ніколи не скидають листя, тому їх називають **вічнозеленими**. Ці дерева дуже високі, а їхні стовбури до самого верху заплетені рослинами — **ліанами**.

У тропічних лісах ростуть різні пальми. Люди збирають із пальм кокоси й фініки.

У тропіках живе безліч тварин: мавпи, леопарди, удави, кажани, жаби. А скільки тут птахів!

Яскравого тукана легко впізнати за величезним дзьобом.

Ара — найбільший папуга на планеті.

Колібрі за розміром менше джмеля. Вони вміють літати задом наперед і п'ють квітковий нектар.

Мавпа

Хоче мавпа розважатись, І кататись, і гойдатись: Ось ліану обхопила — І неначе полетіла.

Там, де завжди зима

Арктика й **Антарктика** — найбільш холодні місця на Землі. Арктика розташована біля Північного полюса. Антарктика — біля Південного.

На полюсах ніч триває частину осені, усю зиму й частину весни. Її називають **полярною**. У цей час сонця майже зовсім не видно. Натомість у небі часто можна бачити різнокольорові вогні, що називають **полярним сяйвом**.

Полярна ніч поступається місцем полярному дню, коли сонечко з весни до осені світить безперестанку.

Навколо Антарктики плавають крижані гори — **айсберги**. Вони бувають дуже великими — значно вищими за багатоповерхівки.

В Антарктиці живуть пінгвіни й тюлені. Натомість білих ведмедів тут немає.

Найбільший мешканець Арктики — білий ведмідь.

Тюлень

Може плавати весь день В морі синьому тюлень. Схоче та й пірне під лід, Вловить рибку на обід.

Що таке гори?

Наша Земля не скрізь рівна й гладка. Ти сам бачив, коли катався на санчатах з гірок. Тільки ці гірки маленькі. А є й великі, просто величезні — не гірки, а **гори**.

Часто внизу, біля підніжжя гір, ростуть густі ліси. Але якщо ми будемо підніматися, то дерев ставатиме дедалі менше. Ще вище ми побачимо луки. Піднінемося ще трішки — і з рослин залишиться тільки мох.

Гірські вершини вкриті шапками із льоду й снігу, що ніколи не тануть.

Іноді в горах збирається дуже багато снігу, тоді він уже не може втриматися на одному місці. Снігові замети зриваються й котяться вниз, як величезна бурхлива річка. Це називається **сніговою лавіною**.

У горах зустрічаються **печери** — підземні «кімнати» і навіть цілі «палаці». У печерах є підземні озера, а зі стелі звисають кам'яні бурульки — **сталактіти**.

Куди біжить струмок?

Звісно, ти багато разів бачив річку. Так чудово в ній купатися влітку! Вода в річці ніколи не стоїть на місці, а повсякчас рухається, тече. Це називається **течією**.

На шляху річка може падати з висоти водоспадом.

Річка не може бігти прямо. Вона утворює вигини — **закрути**.

На **рівніні** річка ширшає й тече повільніше.

Доріжку, по якій біжить річка, називають **річищем**.

Зусібіч у велику річку вливаються ріки менші. Це **притоки**.

Іноді річка розтікається **озером**.

А де річка закінчується? Якщо подорожувати за рухом її течії, то можна доплисти до моря або океану. Місце, де вона впадає в море або океан, називають **гирлом**.

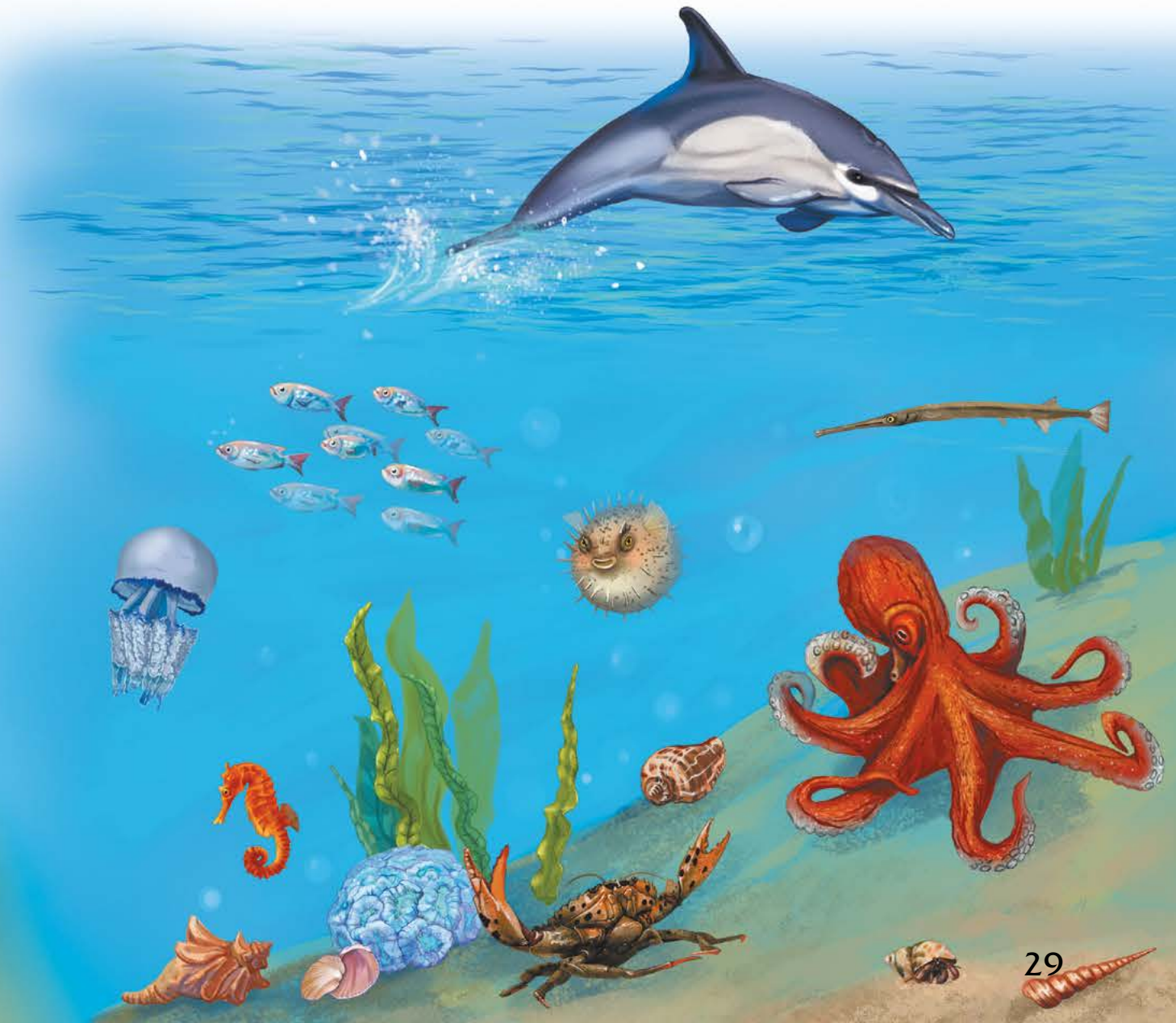
Річки й моря

У річках і морях живе безліч різних тварин. У морі й океані вода солоня, а в річці — не солоня, прісна. Тому ті тварини, які живуть у річках, не можуть жити в морі або океані. А морським тваринам не сподобається жити в річці.

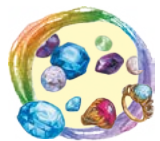
У річках живе безліч риб, річкових тварин і рослин. Берегами селяться водоплавні птахи: качки, чаплі, лебеді.

Моря дуже великі й глибокі. Але океани ще більші, ще глибші. У морях і океанах живе безліч дивовижних істот: великі й маленькі риби, кити, восьминоги, краби, медузи, різні черепашки-молюски. А над хвилями кружляють чайки, видивляючись у воді рибок собі на обід.

Що дарує Нам Земля?

Наша планета зберігає безліч справжніх багатств і скарбів. Називають їх **корисними копалинами**. Копалини — тому що ці багатства потрібно шукати й викопувати із землі, а корисні — тому що вони приносять чималу користь людям.

Коли мама на кухні готує обід, їй допомагає в цьому **природний газ**, що по трубах поспішає до газової плити й легко загоряється від сірника. Природний газ добувають з-під землі.

◁ **Сіль** — теж корисна копалина. Її добувають із солоних озер або викопують із шахт під землею. Раніше сіль цінували дуже високо. У багатьох країнах її використовували замість грошей.

Бензин, необхідний автомобілям, виробляють із **нафти**. Нафта рідка, тому її з-під землі не викопують, а викачують насосом. Для її пошуків будують спеціальні **нафтові вежі**.

Завдяки земним скарбам ти можеш створювати чудові малюнки. Різнокольорова **крéйда** для малювання — це теж корисна копалина. А грифелі олівців, які залишають на папері кольорові лінії, роблять із мінералу **графіту**.

Скло виплавляють із піску, а посуд ліплять із **глини**. Глина й пісок — корисні копалини.

Каблучки й намисто виготовлені із **дорогоцінних каменів**. Такі камені зустрічаються в землі рідко, дорого коштують, тому їх називають коштовними. Це алмази, рубіни, смарагди.

Бережи свій дім!

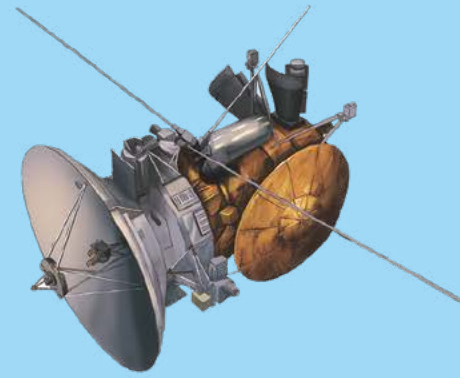
Наша планета Земля велика й багата на скарби, але її потрібно берегти й опікувати. Багато років люди не думали про це. Великі заводи брали з річок чисту воду, а назад виливали брудну. У такій воді вже не могли жити риби й тварини.

Ти знаєш, що для дихання всім живим істотам потрібне повітря. Воно обов'язково має бути чистим. З великих заводських труб у нього потрапляє безліч отруйних речовин.

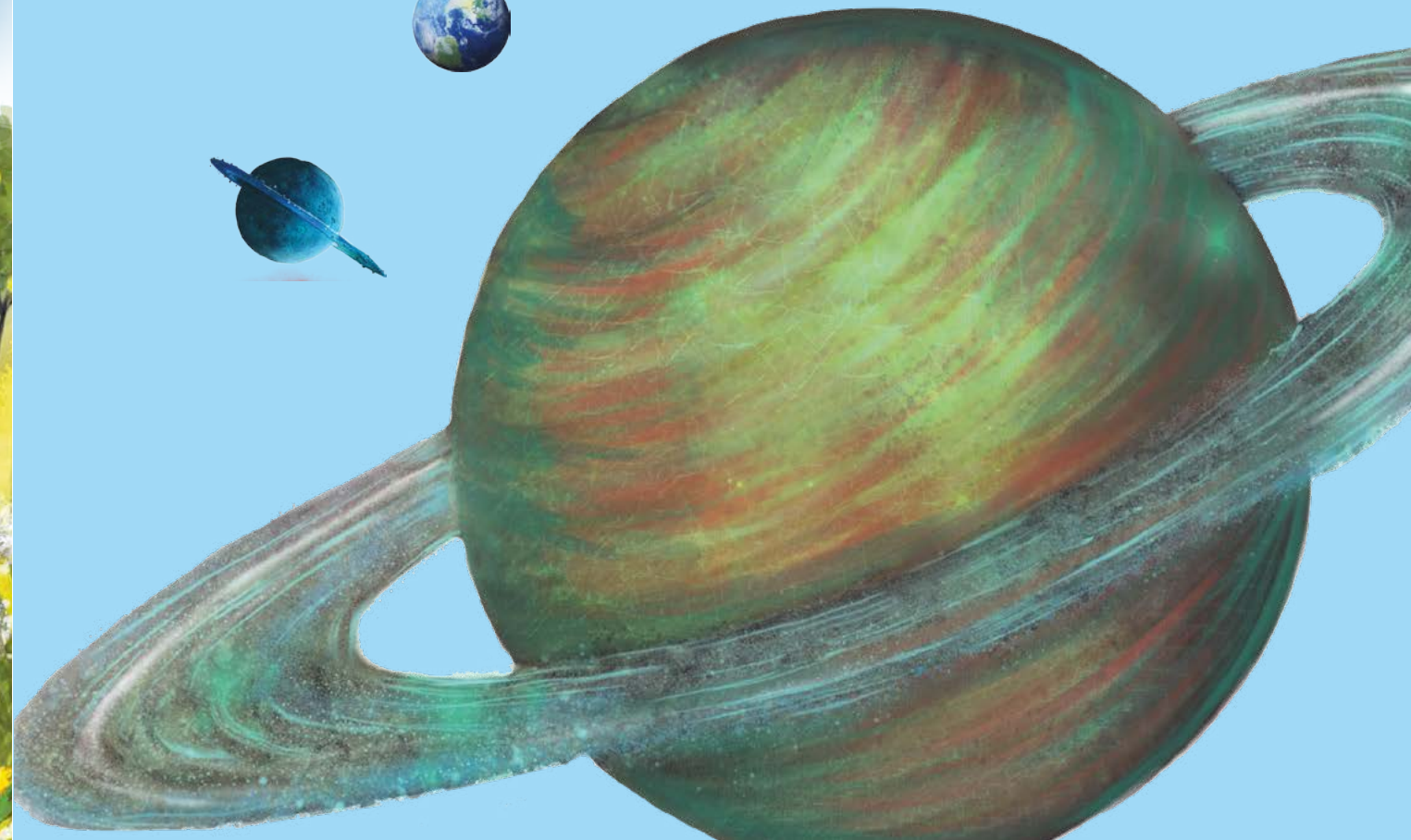

Якщо ти з дорослими відпочивав у лісі або біля річки, то напевно бачив, скільки сміття там залишають люди.

На щастя, багато хто зараз опікується майбутнім нашої планети. Ці люди започаткували науку про охорону природи — **екологію**. Екологія вчить зберігати у чистоті наш спільний дім — Землю.

КОСМОС

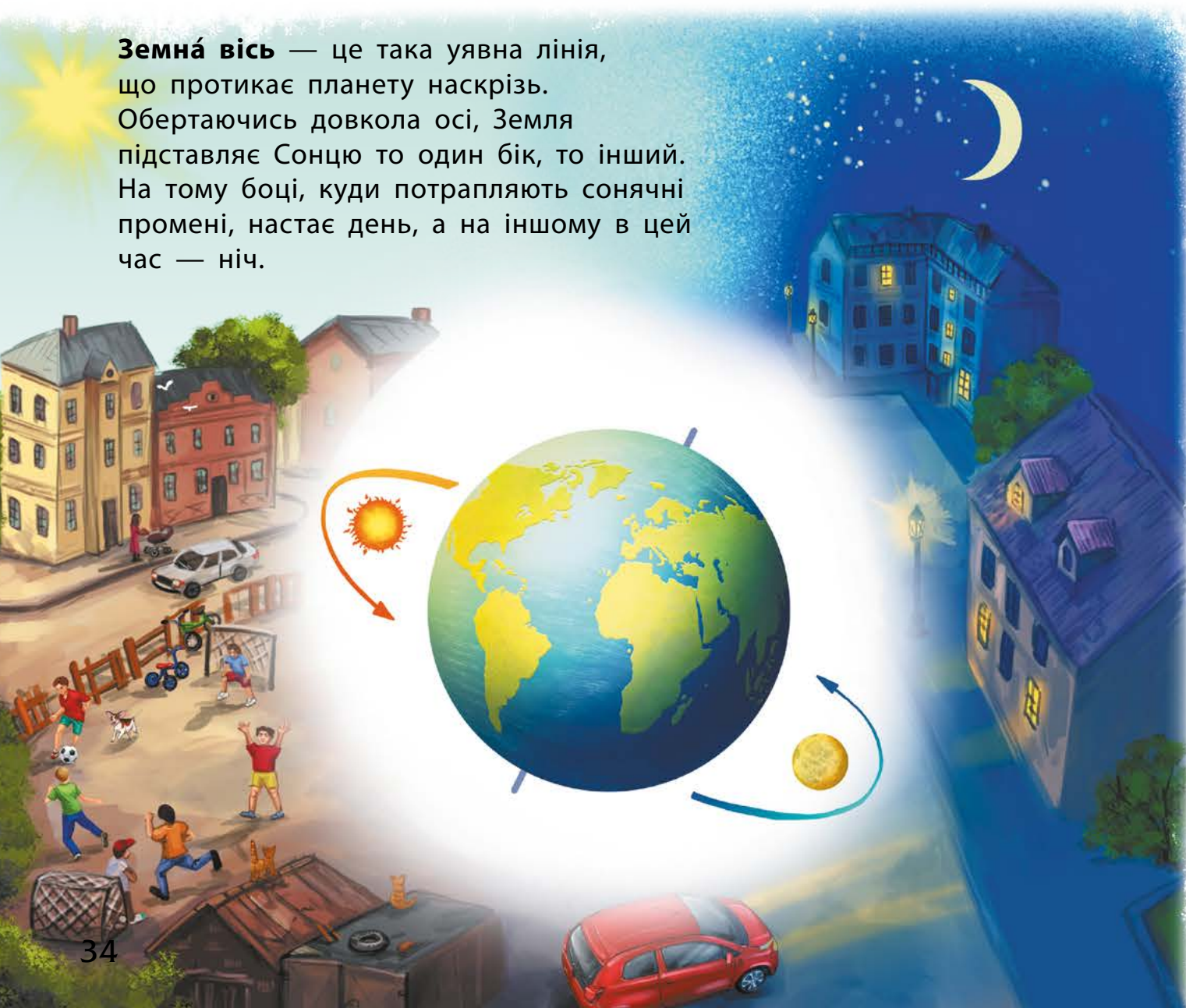

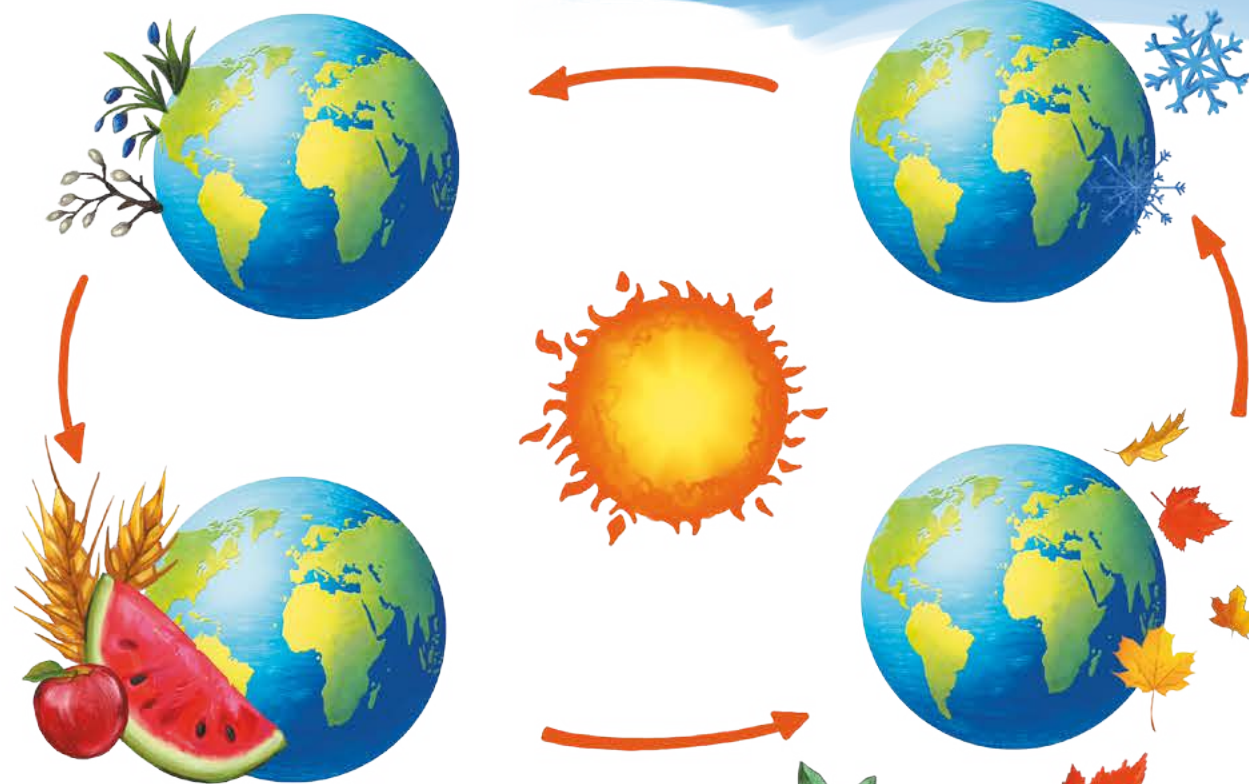
Як Сонце дружить із Землею?

Ти коли-небудь бачив захід Сонця? Сонце немов ховається за край землі, і нам здається, начебто воно повільно рухається. Насправді рухається не воно, а Земля. Земля обертається навколо своєї осі.

Земна вісь — це така уявна лінія, що протикає планету наскрізь. Обертаючись довкола осі, Земля підставляє Сонцю то один бік, то інший. На тому боці, куди потрапляють сонячні промені, настає день, а на іншому в цей час — ніч.

Якими бувають пори року? Зима, весна, літо й осінь. А чому щороку вони чергуються у тому самому порядку? Земля обертається не тільки навколо своєї осі, але й навколо Сонця. Одне таке коло вона робить за рік. Земна вісь не стоїть прямо, вона трішки нахилена вбік. Тому Сонце нагріває Землю не скрізь однаково. Коли на одній половині Землі літо, на іншій — зима.

Сонячні подарунки

Вранці сонечко встає,
Всім своє тепло дає.
Прокидайтеся, звірята,
Треба ранок зустрічати.

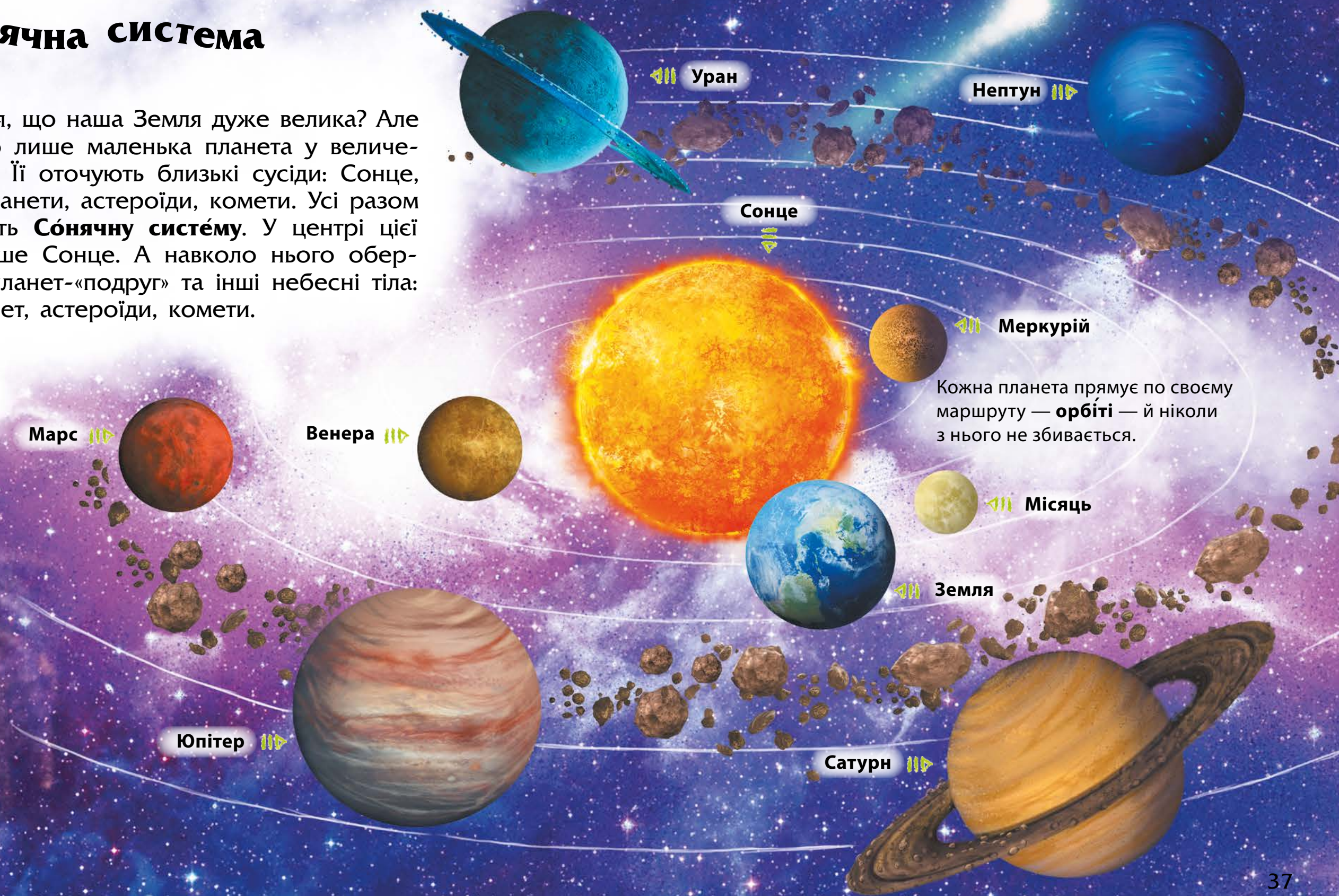

Сонячна система

Тобі здається, що наша Земля дуже велика? Але вона — усього лише маленька планета у величезному Всесвіті. Її оточують близькі сусіди: Сонце, Місяць, інші планети, астероїди, комети. Усі разом вони утворюють **Сонячну систему**. У центрі цієї системи — наше Сонце. А навколо нього обертаються вісім планет-«подруг» та інші небесні тіла: супутники планет, астероїди, комети.

Кожна планета прямує по своєму маршруту — **орбіті** — й ніколи з нього не збивається.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі,
придбайте, будь ласка, повну версію книги.